

EL PRESTIGI DE LA INTÈRPRET

LAURA VICENTE TENA
Universitat Jaume I
lauravicentetena@hotmail.com

1. INTRODUCCIÓ

Des de sempre hi ha hagut professions amb un prestigi social major que d'altres. Aquesta situació, tanmateix, és canviant. Per exemple, la idea que els nostres avis tenen sobre els sacerdots o els mestres no és la mateixa que la dels joves d'avui dia. Mentre que fa uns anys la imatge que la societat tenia d'aquestes figures professionals estava a l'altura de la dels metges, i eren tres de les professions millor considerades socialment, en l'actualitat altres professions, com són ara els advocats o els enginyers, han ocupat el lloc de les primeres, i les han desplaçades a nivells de prestigi molt inferiors.

Resulta difícil establir quins són els factors que fan que aquest prestigi social siga tan inestable i evolucione amb el temps. Una complexitat que és també imputable a les causes d'altres canvis socials. A més de complexos, aquests factors són diversos, una diversitat que es veu notablement incrementada si comparem distints grups socials i, per descomptat, si traspassem les fronteres. Així, la concepció que es té sobre una professió és sempre contingent des del punt de vista espacial i temporal.

L'exploració d'aquesta contingència pot donar-nos una idea dels factors que influeixen (o influïrien) en el nostre propi entorn. Des d'un punt de vista temporal, fa uns anys que vivim l'auge del prestigi de certes professions que han adquirit un paper rellevant en els mitjans de comunicació. La nostra societat actual està clarament influïda per aquests mitjans, que marquen tendències i aconseguen fer-nos canviar la nostra concepció del fet social fins al punt que poden fer-nos passar del rebuig al reconeixement amb una simple notícia, una pel·lícula o una sèrie que, en mostrar com d'atreu, sacrificat o atractiu pot arribar a ser un policia, un periodista o un advocat, el faça formar part de les nostres ambicions personals.

La gent somia d'arribar a ser com els seus ídols, ja siguen personatges reals o de ficció. Estem acostumats a veure en televisió els perspicaços advocats que lluiten per la justícia o els valents mèdics que salven vides constantment, i admirem totes les seues gestes. En coneixem les professions, considerem que mereixen la contraprestació que ens demanen perquè realitzen una funció necessària per a la societat i fins i tot pensem que han nascut amb unes qualitats personals que molt pocs posseeixen.

Una sèrie o una pel·lícula d'èxit poden mostrar-nos la millor part d'una professió i aconseguir que arribem a idolatrar-la. El que no resulta tan emocionant i pot arribar a ser preocupant és que des de fa temps sempre se'ns mostren les mateixes professions i, d'altres, com la dels traductors o els intèrprets, romanen en l'ostracisme. Amb tot, si posem en dubte la *naturalitat* de les concepcions socials podem arribar a establir un projecte de canvi que s'alimente d'actuacions passades i perspectives vigents en altres contextos socioculturals i temporals. Juntament amb metges, advocats o enginyers, moltes altres professions cooperen en l'avanç de la societat i poden obtenir part de l'èxit que una minoria acapara.

El fet de ser traductora i intèrpret i de contrastar la situació del nostre context sociocultural, en la que no es veu reflectida la nostra professió més que de manera anecdòtica, i la d'altres àmbits socioculturals (altres països) va fer que m'interessara per estudiar els motius que impedièren que la meua professió tinguera en aquest context el reconeixement social que altres gaudeixen i, alhora, per

comprovar quin impacte poden tenir els mitjans en l'opinió que la societat té de les distintes professions. D'altra banda, amb la meua recent incorporació al mercat laboral de la traducció jurídica, he pogut constatar personalment la descoratjadora situació professional del traductor, que no veu els seus drets reconeguts enlloc i ha d'acceptar amb resignació considerables injustícies com és l'intrusisme professional que afecta el sector, i el desprestigia mitjançant pràctiques censurables.

Finalment, en iniciar els meus estudis en el programa de doctorat de qualitat *Traducció, Societat i Comunicació* de la Universitat Jaume I de Castelló i la Universitat de Granada, vaig obrir els ulls a la *sociotraducció*, una atraient perspectiva d'estudi que va fer que em plantejara la idea de reprendre totes aquestes percepcions que havia recollit d'una manera fortuïta i asistemàtica per a configurar un objecte d'estudi de gran interès acadèmic. La *sociotraducció* és una línia d'investigació que es troba pràcticament en les bressoles, ja que des que Holmes (1972/1988) la identificara com una branca dels estudis aplicats de traducció, pràcticament no s'ha treballat, especialment fora de la traducció editorial.

En suma, diferents motius personals, professionals i acadèmics van fer que m'interessara per estudiar els diferents factors que conflueixen en la concepció del fet social, principalment del prestigi de la nostra professió d'intèrprets.

Aquest estudi seguirà l'estructura que expose tot seguit. Per començar, presentarem l'objecte d'estudi, les hipòtesis de les quals partim i l'objectiu que busquem. A continuació, comentarem quins passos hem seguit en el disseny de l'estudi i com hem dut a terme la recollida de dades. Per acabar, exposarem els resultats i els analitzarem de forma ordenada. A més, a manera de conclusió, els interpretarem, els compararem amb les nostres hipòtesis inicials, comprovarem si realment és necessari fer-hi alguna cosa i intentarem obrir noves vies d'estudi.

2. PLANTEJAMENT DE L'ESTUDI

L'*objectiu* d'aquest estudi és realitzar una primera anàlisi del prestigi que la nostra societat assigna en l'actualitat a traductors i intèrprets. En concret, em centre en la influència dels mitjans de comunicació en l'opinió que la societat té dels distintes grups socials, amb la hipòtesi que gaudeixen d'un impacte considerable i que poden ser grans aliats per defensar els interessos del nostre grup. Per això pensem que una oportunitat que no podíem deixar passar era estudiar com podia influir en la imatge social la darrera pel·lícula de Nicole Kidman, *The Interpreter*.

Les hipòtesis que desitjàvem comprovar són les que comente a continuació. D'una banda, considerem que la nostra societat assigna a traductors i intèrprets una consideració molt reduïda que només ens permet parlar d'una situació de desprestigi. D'una altra banda, suposem que els mitjans de comunicació juguen un paper molt important en la percepció que la nostra societat té de les diferents professions.

La unió d'aquestes dues afirmacions ens porta a pensar que l'estrena d'una pel·lícula en què, per fi, es tracte aquesta figura com a protagonista i en la qual, a més, una actriu del *star system* com és Nicole Kidman siga qui representa el paper d'una intèrpret de l'ONU podria ajudar a canviar la descoratjadora percepció actual que té d'aquesta professió la societat.

El *marc teòric* que ens ha servit per dissenyar aquest estudi parteix de l'anàlisi sociològica que Pierre Bourdieu (Bourdieu, 1979, 1984) aborda a partir de la teoria de *l'economia de la pràctica*, en la qual afirma que la vida social es desenvolupa en camps que funcionen de forma autònoma i operen com un sistema estructurat de forces objectives. L'anàlisi que du a terme aquest sociòleg consisteix, precisament, en l'estudi de la dinàmica interna de cada camp, així com de les relacions que entre aquests s'estableixen. Prestem especial interès als distintes tipus de capital que distingeix en la seua teoria, perquè considerem que

ens podrien ajudar a establir els motius que estàvem buscant. Amb la seua aplicació pretenem analitzar la situació de la figura de l'intèrpret en l'actualitat.

3. DISSENY DE L'ESTUDI

Des de l'interés per l'estudi de la percepció social del professional de la interpretació i per la influència que els mitjans de comunicació tenen sobre aquesta, decidim analitzar la situació de la nostra professió aprofitant l'estrena a les sales de cinema de l'última pel·lícula de Nicole Kidman, *The Interpreter*.

Comencem per confeccionar l'enquesta que més tard passariem als espectadors de la pel·lícula. Hi havíem d'incloure preguntes que feren referència als factors que, segons Bourdieu, mouen la societat, perquè aquests ens ajudarien a poder agrupar les respostes d'una forma més clara i dibuixar, així, un esquema amb els factors més significatius que estàvem buscant.

En referència al capital cultural, per exemple, preguntem sobre el nivell cultural que havia de tenir un bon intèrpret, la formació necessària per a exercir d'intèrpret o si eren necessàries unes qualitats personals nates per a arribar a convertir-se en un bon intèrpret professional.

Així mateix, incloem altres preguntes que feien referència al capital econòmic i social, a la dimensió històrica del camp i a la percepció dels agents individuals. Entre d'altres qüestions, podem destacar una en què l'enquestat havia d'ordenar per orde de preferència una sèrie de professions de més a menys prestigiosa o d'altres en què, per exemple, preguntem la xifra aproximada que percebia un intèrpret professional com a salari mensual, o si l'enquestat considerava que els intèrprets exerceixen una funció fonamental per a la societat i si han sigut unes figures importants al llarg de la història.

Quant a la manera de formular les preguntes, després d'estudiar en el programa de doctorat diferents models d'enquestes de l'Institut Nacional d'Estadística, decidim que les preguntes tancades agilitzarien el procés, per la qual cosa l'enquesta que finalment utilitzem per a dur a terme aquesta anàlisi consta de molt poques preguntes de resposta oberta.

Només quedava acostar-nos a les sales i escoltar l'opinió dels espectadors.

Cal advertir que, com a estudi preliminar que es realitzava en el si d'un curs de doctorat, el treball es va centrar en una xicoteta mostra de 50 persones, 40 de les quals van contestar només abans del visionat de la pel·lícula i 10 ho van fer abans i després de veure la pel·lícula al cinema. Els possibles canvis que les respostes d'aquest segon grup hagen pogut patir una vegada vista la pel·lícula, podrien ajudar-nos a confirmar la hipòtesi que els mitjans de comunicació influeixen considerablement en la concepció que tenim de les professions.

Així, el fet d'enquestar la majoria d'espectadors en entrar a la sala ens va fer centrar-nos no tant en els canvis que es produeixen en la mentalitat de la gent sinó en l'estudi de la concepció social sobre la figura de l'intèrpret per a aconseguir establir resultats concloents que fixen quins poden ser els factors que fan que el prestigi d'una professió varie tant.

4. RESULTATS

A continuació exposarem els resultats generals i, posteriorment, comentarem els lleugers canvis que s'han produït en la concepció d'alguns espectadors sobre els intèrprets després d'haver vist la pel·lícula.

Els resultats són sorprenents i prou desesperançadors per a la professió. Menys del 20% vinculen l'eixida professional d'intèrpret amb la llicenciatura en traducció i interpretació; quasi el 30% afirma que s'ha d'estudiar filologia anglesa i més del 50% considera que l'únic requisit és haver estudiat llengües (aquest grup haurà trobat absurda per òbvia la pregunta sobre si una persona que sàpia llengües pot interpretar com un intèrpret professional). Així mateix, fins i tot hi ha

un 5% que assegura que és necessari estudiar art dramàtic. Encara que entristeix continuar escoltant opinions d'aquest tipus, la veritat és que com a estudiant de traducció i interpretació he pogut constatar per la meua experiència personal i per la de gran part dels meus companys que és freqüent que en escoltar el que estudiem ens pregunten si som actors, amb la qual cosa, al final, respostes que poden paréixer tan absurdes com aquesta última ja no ens sorprenen.

En relació amb açò, a la pregunta sobre on treballen els intèrprets, poc més del 50% dels enquestats ha sabut oferir alguna resposta vinculada a la pràctica professional real, com ara *organismes oficials* o *conferències*. Les respostes que s'han donat són d'allò més variades, des de *cinemes* o *teatres* (el grup que anteriorment ha respost que és necessari estudiar art dramàtic) fins a afirmar que és una feina que es pot fer *des de casa*.

Respecte a d'altres qüestions, un 60% pensa que es tracta d'una professió monòtona i, encara que més del 75% pensa que els intèrprets tenen un nivell cultural i intel·lectual alt, asseguren que no són necessàries unes qualitats personals nates per a dedicar-se a la interpretació.

En comparar l'intèrpret amb altres professions, el primer grup professional sol eixir, com podia esperar-se, prou malparat, en benefici de metges, advocats i fins i tot alguna vegada de periodistes o mestres. Així mateix, un 40% pensa que els intèrprets no exerceixen una funció massa important per a la societat, per la qual cosa la mitjana del que consideren que han de guanyar no supera els 1200 euros mensuals.

Molts pocs coneixen algun personatge de ficció que siga intèrpret, fins i tot trobant-se a la mateixa porta del cinema a punt de veure la pel·lícula *The Interpreter* (versió doblada al castellà). Només els que eixien de veure la pel·lícula (100 %) han estat capaços de recordar que, aquesta vegada sí, una estrella de Hollywood no és ni advocat ni metge sinó intèrpret.

Amb tot, la resposta més divertida és la que pràcticament tots els enquestats han donat a l'última pregunta sobre si consideren que els intèrprets tenen el reconeixement social que mereixen: «Sí, per descomptat, clar que el tenen». La majoria, després d'haver desprestigi d'una forma tan palesa la figura de l'intèrpret, considera que gaudim del prestigi social que ens mereixem.

D'altra banda, cal destacar que la majoria de respostes del grup que va contestar l'enquesta dues vegades, en arribar al cine i després d'haver vist la pel·lícula, són un poc més animoses. Es confirma així la hipòtesi que plantejàvem, tot i les reserves que podem tenir amb una mostra tan reduïda: els mitjans de comunicació són un instrument important que podem utilitzar per millorar la imatge social.

Com a exemple de les modificacions que la pel·lícula ha causat en les respostes, ara els enquestats han canviat l'ordre de les professions de més a menys prestigiosa i les respostes a preguntes com ara *on treballen els intèrprets*, si consideren que compleixen *una funció fonamental* per a la societat, si la professió és *creativa* o, evidentment, si coneixen algun *personatge de ficció* que siga intèrpret han millorat considerablement.

Una vegada vista la pel·lícula col·loquen els intèrprets, junt amb els metges i els advocats, entre les professions amb més prestigi, per damunt de periodistes i mestres. Ja saben que els intèrprets no treballen a teatres i a cinemes (per descomptat, no coneixen la casuística de les fires de cinema on l'intèrpret fa la seua feina en viu sobre la pel·lícula en versió original) i, almenys, pensen que tots treballen a l'ONU, com Nicole Kidman. A més, gràcies a l'argument de la pel·lícula, ara consideren que es tracta d'una professió molt creativa i necessària per a la societat.

5. CONCLUSIÓ

Tot açò confirma les hipòtesis de partida: la nostra societat té una consideració molt pobra del que és la professió de l'intèrpret, especialment en

comparació amb altres que se'ns mostren idíl·liques. Estem clarament influïts (o potser contaminats) pels mitjans de comunicació, que aconseguen fer-nos canviar d'opinió sobre els temes més dispars en qüestió de segons.

Encara que en aquest estudi ens centrem en la figura de l'intèrpret, creiem que moltes de les conclusions poden extrapolar-se a la professió del traductor (vegeu també Mayoral Asensio, 2002), perquè moltes vegades ni tan sols s'hi fa cap distinció.

Els resultats són prou desesperançadors, però no podem quedar-nos de braços creuats. És necessari actuar: si es tracta d'una simple qüestió de modes, hem de donar-nos a conèixer, esforçar-nos al màxim en el nostre treball i aconseguir així uns resultats impecables que contribuïsquen a canviar la trista percepció que es té de la professió de l'intèrpret.

Així mateix, considerem que és necessari el suport de les institucions, perquè, si no ens consideren uns professionals, la seua actuació quotidiana no millora en absolut aquesta situació (vegeu a aquest respecte el volum de Feria García, 1999).

També les universitats, com a centres d'investigació, han d'assumir la seua responsabilitat al respecte (Monzó, 2005 b). Visibilitzar els traductors i els intèrprets és a les seues mans i, de moment, en l'àmbit de la traducció o la interpretació institucional, les iniciatives en aquest sentit són molt escasses (Ortega Arjonilla, 1999, Monzó Nebot, 2003, 2005 a). Les investigacions actuals solen centrar-se en la traducció com a producte, per al que adopten metodologies d'investigació de corpus (Borja Albi, 2003), però deixen de banda la traducció com a activitat professional.

Amb aquest article, esperem haver despertat l'interés del lector sobre el tema, almenys el dels professionals de la interpretació que patisquen diàriament aquesta falta de consideració social. Desitgem també que el nostre breu estudi aconseguisca obrir alguna via de treball. Per la meua part, m'agradaria poder escriure d'ací a uns anys una continuació d'aquest article en què aplaudim els canvis que s'han produït en la mentalitat de la societat envers la professió de l'intèrpret.

BIBLIOGRAFIA

- BORJA ALBI, ANABEL (2003): «Investigación en traducción jurídica» dins M. Á. GARCÍA PEINADO i E. ORTEGA ARJONILLA (ed.) (2003): *Panorama actual de la investigación en traducción e interpretación*, Granada, Atrio, vol. II, p. 415-426.
- BOURDIEU, PIERRE (1979): «Les trois états du capital culturel», *Actes de la recherche en sciences sociales*, 30, p. 3-6.
- (1984): «Espace social et genèse des "classes"», *Actes de la recherche en sciences sociales*, 52-53, p. 3-15.
- FERIA GARCÍA, M. C. (ed.) (1999): *Traducir para la justicia*, Granada, Comares.
- HOLMES, JAMES S. (1972/1988): «The name and nature of Translation Studies» dins J. HOLMES (ed.) (1972/1988): *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*, Amsterdam, Rodopi, p. 67-80.
- MAYORAL ASENSIO, ROBERTO (2002): «Los cambios en la profesión del traductor o intérprete jurado en España», *Butlletí de l'Associació de Traductors i Intèrpres Jurats de Catalunya*, primavera, p. s.p.
- MONZÓ NEBOT, ESTHER (2003): «Un marc per a la visibilització del traductor: reflexions des de la traducció jurídica i jurada», *Traducción & Comunicación*, 4, p. 55-84.
- (2005 a): «Investigar con los profesionales: colaboraciones de investigación-acción» dins E. MONZÓ NEBOT i A. BORJA ALBI (ed.) (2005): *Traducción y mediación en las relaciones jurídicas internacionales*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, p. 155-171.

- (2005 *b*): «El camp de la traducció i la interpretació jurades i les universitats de l'àmbit catalanoparlant» en E. MONZÓ NEBOT (ed.): *Les plomes de la justícia*, Barcelona, Proa.
- ORTEGA ARJONILLA, EMILIO (1999): «Algunas reflexiones sobre la traducción en y para la Administración de Justicia desde una perspectiva académica y profesional» dins M. C. FERIA GARCÍA (ed.) (1999): *Traducir para la justicia*, Granada, Comares, p. 129-152.